

Ainoa lapsi – poikkeava yksilö vai myytti?

Sosiaalitieteiden
kandidaatin tutkielma

Laatija:
Topi Nättinen

4.1.2026
Helsinki

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandidatutkielma

Oppiaine: Sosiaalitieteet

Tekijä: Topi Nättinen

Otsikko: Ainoa lapsi – poikkeava yksilö vai myytti?

Ohjaaja: VTT Minna Tuominen

Sivumäärä: 26 sivua

Päivämäärä: 4.1.2026

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastellaan ainoisiin lapsiin liitettyjä käsityksiä ja stereotypioita sekä niiden merkitystä yksilöille ja yhteiskunnalle. Työssä hyödynnettiin kirjallisuuskatsausta, jonka avulla analysoitiin sekä historiallista että kulttuurista taustaa ainoiden lasten käsityksille. Aihetta tarkasteltiin kolmesta näkökulmasta: perherakenne, yksilön kehitys ja sosiaalipsykologiset mekanismit. Tulokset osoittavat, että ainoisiin lapsiin liittyvät stereotyypit, kuten itsekkyyks tai sosiaalisten taitojen puute, eivät yleensä saa tukea empiirisistä tutkimuksista, vaan perustuvat pitkälti kulttuurisiin mielikuviin ja historiallisesti rakentuneisiin perheihanteisiin. Ainoiden lasten kehitystä ja identiteettiä tulee ymmärtää laajemmin sosiaalisten, emotionaalisten ja kulttuuristen suhteiden kautta. Työssä korostetaan myös stereotyyppien pysyvyyttä ja vaikutusta yksilöiden kokemuksiin, vaikka objektiiviset tutkimustulokset usein kumoavat ne. Lopuksi todetaan, että ainoisiin lapsiin liitetyt käsitykset heijastavat laajemmin yhteiskunnallisia normeja, arvoja ja odotuksia perheestä ja lapsuudesta, ja että tutkimusta aiheesta tarvitaan edelleen erityisesti eri kulttuurien ja perhemuotojen näkökulmasta.

Avainsanat: ainoa lapsi, stereotypia, perhe, yhteiskunta, sosiaalipsykologia, lapsuus

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Teoria	6
2.1	Perhe sosiaalisena yksikkönä	6
2.2	Ainoa lapsi	7
2.3	Stereotyyppien sosiaalipsykologinen tausta	9
2.3.1	Ainoisiin lapsiin liitetyt stereotyypit	9
2.3.2	Stereotyyppien pysyvyys ja vaikutukset	10
3	Tutkimusasetelma	11
3.1	Tutkimuskysymykset	11
3.2	Menetelmät	13
3.3	Aineisto	13
4	Tulokset	15
4.1	Stereotyyppien historiallinen muutos	15
4.1.1	2000-luku ja kulttuuriset kontekstit	16
4.2	Stereotyypit suhteessa empiirisiin tutkimustuloksiin	18
4.3	Stereotyypit kognitiivisissa taidoissa ja akateemisissa saavutuksissa	19
5	Johtopäätökset	21
	Lähteet	24
	Liitteet	26
	Liite 1.aineisto	26

1 Johdanto

Olen ainoa lapsi. Minua on aina kiinnostanut itseäni liitetyt oletukset. Ainoana lapsena olen saanut kuulla mitä erilaisempia päätelmiä käyttäytymiseeni liittyen; en ole osannut jakaa, olen tottunut vanhempieni lakkaamattomaan huomioon ja olen saanut kaiken haluamani. En ole saanut kaikkea haluamaani. Olen saanut paljon huomiota, joskus liikaakin, mutta elämäni ei ole ollut yltäkyläisyydessä kellumista. Olen ollut hyvin kriittinen ainoita lapsia koskevia yleistyksiä kohtaan. Oman tarinani kautta olen toki oppinut ja ymmärtänyt, kuinka erilaiset perhemuodot vaikuttavat lasten kehitykseen ja kasvuun. Mitä vanhemmaksi olen kasvanut, sitä enemmän olen käsittänyt, kuinka vahvasti stereotyyppiat ainoita lapsia kohtaan edelleen elävät.

Ainoa lapsi ja ainoaan lapseen liittyvät käsitykset ovat kiinnostaneet itseni lisäksi myös tutkijoita jo pitkään. Varhaisissa näkemyksissä ainoana lapsena kasvamista pidettiin kehitystä haittaavana. 1900-luvun alussa psykologi G. Stanley Hall kuvasi ainoita lapsia “tragediaksi”, joka hänen mukaansa esti aikansa normaalin sosiaalisen kehityksen (Hall, 1907). Tällainen ajattelu nousi aikansa yhteiskunnallisista normeista ja arvoista, joissa esimerkiksi sisaruus ja sisarussuhteet nähtiin keskeisinä sosiaalisen oppimisen ja kehittymisen edellytyksinä.

Ainoisiiin lapsiin liitetään monesti mielikuvia ja oletuksia, jotka eivät kuitenkaan aina perustu tutkimukselliseen näyttöön. Kulttuurisessa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa ainoa lapsi on usein nähty poikkeamana niin sanotusta normaalista perheestä, jossa sisarussuhteita pidetään olennaisena osana lapsuutta ja lapsen kehitystä. Ainoisiiin lapsiin on yleisesti liitetty monia stereotyyppioita, kuten itsekkyyttä, hemmotelluksi tulemistä ja jopa sosiaalisten taitojen puutetta (Falbo & Polit, 1986; Falbo, 2012). Kyseiset käsitykset ovat rakentuneet pitkän kulttuurisen kehityksen tuloksena, jossa monilapsinen perhe on ollut ihanne (Cicirelli, 1995).

Viime vuosikymmeninä yhteiskunnat ovat globaalisti katsottuna muuttuneet rajusti. Syntyvyys on laskenut useissa länsimaissa, ja yhden lapsen perheistä on tullut yhä tavallisempia (International Monetary Fund, 2022). Kyseinen kehitys kertoo laajemmista yhteiskunnallisista muutoksista kuten kaupungistumisesta, taloudellisesta epävarmuudesta sekä individualismin korostumisesta (Esping-Andersen, 2016). Nämä tekijät ja muutokset suhteutettuna stereotyyppioihin voivat vaikuttaa perheiden valintoihin ja identiteettiin. Tätä kautta vaikutusten voi katsoa jopa ylettyvän syntyvyyteen ja väestörakenteeseen.

Ainoaan lapseen liitetyt käsitykset eivät ole vain psykologinen ilmiö, vaan myös sosiaalinen ja kulttuurinen ilmiö. Ylipäätään on kyse siitä, miten yhteiskunta määrittelee yleisesti hyväksytyyn perhemuodon ja millaisia arvoja sekä normeja siihen liitetään. Jos yhden lapsen perheet koetaan poikkeaviksi kulttuurisella ja asenteellisella tasolla, se voi muokata stereotyyppioita, jotka taas vaikuttavat yhteiskunnallisiin asenteisiin (Fiske, Cuddy, Glick & Xu, 2002).

Tutkimuskirjallisuudessa ainoan lapsen kehitystä on viime vuosikymmeninä tarkasteltu aiempaa monipuolisemmin ja kriittisemmin. Uudemmat tutkimukset ovat pitkälti kyseenalaistaneet varhaiset negatiiviset näkemykset ja osoittaneet, ettei ainoana lapsena kasvaminen itsessään ennusta heikompaa psykologista tai sosiaalista hyvinvointia (Falbo & Polit, 1986; Falbo & Poston, 1993). Sen sijaan lapsen kehitykseen vaikuttavat keskeisemmin perheen vuorovaikutussuhteet, vanhemmuuden laatu sekä sosiaalisen ympäristön tarjoamat mahdollisuudet kuin sisarusten lukumäärä sinänsä (Steelman, Powell, Werum & Carter, 2002).

Useissa tutkimuksissa on havaittu, että ainoat lapset eivät eroa merkittävästi lapsista, joilla on sisaruksia, esimerkiksi itsetunnon, älykkyyden tai sosiaalisten taitojen osalta (Falbo, 2012). Joissakin tapauksissa ainoat lapset ovat jopa suoriutuneet koulutuksellisesti paremmin, mikä on liitetty vanhempien resurssien keskittymiseen yhteen lapseen (Downey, 2001). Tästä huolimatta stereotyyppiat elävät sitkeästi arkikäsitelyissä ja mediassa, mikä viittaa siihen, että kulttuuriset uskomukset muuttuvat usein hitaammin kuin tieteellinen tieto.

Ainoaan lapseen liittyvien käsitysten tarkastelu on siten tärkeää paitsi yksilön kehityksen myös laajemman yhteiskunnallisen keskustelun kannalta. Ymmärtämällä, mistä nämä stereotyyppiat ovat syntyneet ja miksi ne ovat säilyneet, voidaan paremmin arvioida niiden merkitystä nyky-yhteiskunnassa sekä haastaa vanhentuneita ja yksinkertaistavia käsityksiä perheistä ja lapsuudesta.

Tässä kandidaatintyössä tarkastelen erityisesti, miten ainoaan lapseen liittyvät käsitykset ja stereotyyppiat ovat syntyneet ja millaisia merkityksiä niillä on nykypäivän yhteiskunnassa. Lisäksi olen kiinnostunut siitä, kuinka paljon vanhat stereotyyppiat vaikuttavat ainoisiin lapsiin. Lähtökohtana on ajatus, että nämä käsitykset eivät pelkästään kuvaa yksilöitä, vaan muovaavat laajemmin kulttuurisia näkemyksiä perheestä ja lapsuudesta.

2 Teoria

2.1 Perhe sosiaalisena yksikkönä

Perhe ja perherakenne ovat keskeisiä käsitteitä, kun tarkastellaan ainoiden lasten kehitystä ja asemaa yhteiskunnassa. Perhe määritellään tässä tapauksessa sosiaalisesti yksiköksi, jossa yksilöt liittyvät toisiinsa biologisin, juridisin tai emotionaalisin tavoin. Perherakenne puolestaan viittaa perheen kokoonpanoon ja siihen, millaisia rooleja ja suhteita sen jäsenillä on (Jalovaara & Fasang, 2020). Käsitteet ovat kuitenkin muuttuvia eivätkä pysyviä. Ne voivat muuttua esimerkiksi kulttuuristen, taloudellisten ja demografisten tekijöiden kautta.

Nyky-yhteiskunta tuntee monia uudenlaisia perherakenteita. Ydinperheiden rinnalle on noussut uusperheitä, yksinhuoltajaperheitä ja lapsettomia pareja. Sobotka, Brzozowska, Muttarak, Zeman ja Éltető (2020) toteavat, että Euroopassa perherakenteiden muutokset noudattelevat samaa käyrää syntyvyyden laskun kanssa. Samalla yhä useampi perhe päätyy yhden lapsen malliin joko tarkoituksellisesti tai olosuhteiden takia (International Monetary Fund, 2022). Kyseinen muutos vaikuttaa siihen, millaisia merkityksiä ainoana lapsena kasvamiselle annetaan ja miten erilaisiin perheisiin ja perherakenteisiin, varsinkin yhden lapsen perheisiin suhtaudutaan.

Ainoa lapsi kasvaa ympäristössä, jossa sisarusten tarjoamaa vertaisuutta ei ole, mutta samalla vanhempien rooli on suurempi. Vanhempien sitoutuminen, kasvatukselliset käytänteet ovat ratkaisevia lapsen hyvinvoinnin ja sosiaalisten taitojen kehittymisen kannalta (Falbo, 2012).

Cameron, Erkal, Gangadharan ja Meng (2013) osoittivat Kiinan yhden lapsen politiikkaa koskevassa tutkimuksessaan, että perherakenne ei ole vain yksilöllinen valinta, vaan se voi olla myös poliittisesti säädelty. Kiinassa ainoiden lasten asema perheessä vahvistui politiikan seurauksena ja niin vanhempien kuin isovanhempienkin huomio keskittyi yhteen lapseen.

Suomessa perherakenteiden muutos on osa suurempaa demografista kehitystä. Jalovaaran ja Fasangin (2020) tutkimus osoittaa, että 1980-luvulla syntyneistä suomalaisista naisista merkittävä osa on jättäytynyt lapsettomiksi. Ne naiset, jotka puolestaan saavat lapsia, ovat yhä useammin vain yhden lapsen vanhempia. Tämä muutos todentaa arvojen muutosta ja individualismin nousua.

2.2 Ainoa lapsi

Ainoa lapsi määritellään tavallisesti ihmiseksi, jolla ei ole biologisia tai kasvatuksellisia sisaruksia. Määritelmä saattaa vaikuttaa yksinkertaiselta, mutta sen tulkinta vaihtelee tutkimuksissa (Falbo & Polit, 1986; Downey, 2001). Joissakin tutkimuksissa ainoaksi lapseksi lasketaan ainoastaan ne, joilla ei ole ollenkaan sisaruksia, kun taas toisissa lasketaan myös uusperheiden sisarpuolet tai vain samassa kotitaloudessa kasvaneet sisarukset (Falbo & Polit, 1986; Downey, 2001). Tärkeä huomio ainoisiin lapsiin liittyen on, että ainoana lapsena olo voi olla pysyvää tai tilapäinen tila. Moni lapsi elää ainoana lapsena useita vuosia ennen mahdollisten sisarusten syntymää (Blake, 1981). Erot määritelmässä tulee huomioida, sillä ne voivat vaikuttaa sekä tutkimusten vertailtavuuteen että niistä tehtäviin mahdollisiin yleistyksiin (Blake, 1981; Falbo & Polit, 1986; Downey, 2001).

Tutkimuskirjallisuudessa ainoa lapsi (engl. *only child*) määritellään henkilönä, jolla ei ole biologisia, adoptoituja tai kasvatettuja sisaruksia ja joka on kasvanut sekä elänyt ilman sisaruksia samassa kotitaloudessa koko lapsuutensa ajan. Tässä yhteydessä lapsuudella tarkoitetaan ajanjaksoa syntymästä noin 18 vuoden ikään asti (Falbo & Polit, 1986; Dufner et al., 2020). Määritelmä keskittyy pääosin lapsen kasvuympäristöön ja tämän sosiaalisiin suhteisiin. Ainoan lapsen piirteitä ei siis voida ymmärtää pelkästään klassisen perherakenteen kautta. Tarkastelu on myös tehtävä sosiaalisten ja emotionaalisten suhteiden kautta, joita lapsi on lapsuudessaan kohdannut.

Falbo (2012) täydentää tätä määritelmää kehityspsykologisesta näkökulmasta nostamalla esiin, että ainoa lapsi on kasvanut ilman sisarussuhteiden tarjoamaa jatkuvaa vuorovaikutusta. Sisarussuhteet nähdään monesti tärkeinä sosiaalisen oppimisen ja esimerkiksi empatian kehittymisen mahdollisuuksina. Sisarussuhteiden puuttuminen voi vaikuttaa lapsen sosiaaliseen kehitykseen. Falbon (2012) mukaan ainoat lapset saattavat jopa hyötyä siitä, että he saavat vanhempiensa täydellisen huomion ja resurssit, mikä voi tukea heidän kognitiivista ja emotionaalista kasvua ja kehitystä.

Isoissa väestötieteellisissä ja sosiaalipsykologisissa tutkimuksissa määritelmä on usein tilastollisesti yksinkertaistettu. Dufner, Back, Oehme ja Schmukle (2020) määrittelevät ainoiksi lapsiksi ne vastaajat, jotka itse ilmoittavat, ettei heillä ole sisaruksia. Tämä lähestymistapa soveltuu laajojen aineistojen tilastolliseen analyysiin ja mahdollistaa

väestöaineistojen vertailun. Samalla se jättää huomiotta perherakenteiden monimuotoisuuden. Tutkimustuloksia tulkittaessa on olennaista ymmärtää, miten ainoa lapsi on missäkin tutkimuksessa määritelty.

Kulttuurisissa ja poliittisissa konteksteissa ainoan lapsen määritelmä on sidoksissa yhteiskuntarakenteisiin ja yhteiskunnallisiin normeihin. Esimerkkinä voidaan pitää Kiinaa, missä Cameron, Erkal, Gangadharan ja Meng (2013) määrittivät ainoiksi lapsiksi “yhden lapsen politiikan” aikana syntyneet lapset. Määritelmä on siten kulttuurisesti ja historiallisesti hyvin erilainen kuin esimerkiksi monissa länsimaissa. Näin ollen vertailua Kiinaan tehtäessä on ymmärrettävä määritelmän tausta ja Kiinan valtion institutionaalinen vaikutus liittyen ainoisiin lapsiin.

Kiinan yhden lapsen politiikka oli väestönkasvun rajoittamiseen tähtäävä valtiollinen ohjelma, joka otettiin käyttöön vuonna 1979 ja jatkui virallisesti vuoteen 2015 asti. Poliitiikan taustalla oli huoli nopeasta väestönkasvusta ja sen aiheuttamasta paineesta maan taloudelle, resurssien riittävyydelle ja kehitykselle (Hesketh, Lu & Xing, 2005). Käytännössä politiikka rajoitti suurinta osaa kiinalaisista perheistä saamaan vain yhden lapsen.

Tämän seurauksena syntyneet perherakenteet heijastavat enemmän valtion sääntelyn vaikutusta kuin yksilöiden henkilökohtaisia valintoja (Feng, 2011). Tämä muodostaa selkeän eron länsimaiden tilanteeseen, joissa perherakenteiden muutokset ja niihin liittyvät stereotyyppit rakentuvat pitkälti kulttuuristen odotusten, yksilöllisten valintojen ja sosiaalisten normien kautta (Cherlin, 2010).

Voidaan siis todeta, että ainoan lapsen käsite on tutkimuksissa monimuotoinen ja kontekstisidonnainen. Se voi perustua perherakenteeseen, lapsuuden kehityksellisiin olosuhteisiin, kulttuurisiin merkityksiin tai yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Tieteellisen tarkastelun kannalta on tärkeää, että määritelmä tehdään näkyväksi, sillä määritelmän epätarkkuus voi johtaa virheellisiin ja vääriin tulkintoihin.

Tässä tutkielmassa ainoalla lapsella tarkoitetaan henkilöä, jolla ei ole biologisia, adoptoituja tai kasvatettuja sisaruksia ja joka on kasvanut ilman sisaruksia samassa kotitaloudessa lapsuuden ajan.

2.3 Stereotyyppien sosiaalipsykologinen tausta

Keskeisenä osana sosiaalipsykologista ajattelua on stereotyyppit. Stereotyyppit muodostavat perustan ihmisten väliselle kategorisoinnille. Walter Lippmann (1922) kuvasi stereotyyppioita “mielikuvien oikoteiksi” (engl. *"pictures in our heads"*), joilla ihmiset jäsentävät monimutkaista sosiaalista todellisuutta. Stereotyyppit tarjoavat yksinkertaistettuja ja helppoja yleistyksiä ryhmistä, mutta ne voivat samalla ylläpitää virheellisiä käsityksiä. Gordon Allport (1954) puolestaan tarkasteli stereotyyppioita ennakkoluulojen perustana ja totesi, että ne ovat osa ihmisen kognitiivisia rakenteita, jotka auttavat tekemään nopeita päätelmiä, mutta samalla saattavat vahvistaa esimerkiksi epätasa-arvoa.

Myöhemmät teoriat ovat lisänneet ymmärrystä stereotyyppioista. Sosiaalisen identiteetin teorian (Tajfel & Turner, 1979) mukaan ihmiset määrittelevät itsensä osaksi sosiaalisia ryhmiä, ja oman ryhmän (engl. *"in-group"*) suosiminen sekä toisiin kuuluvien (engl. *"out-group"*) erottaminen ovat ihmiselle tavanomaisia ja luonnollisia tapoja toimia. Stereotyyppit vahvistavat jakoa ja oman identiteetin rakentumista. Fiske ja kumppanit (2002) kehittivät *stereotype content model* -mallin, jonka mukaan stereotyyppit rakentuvat kahden ulottuvuuden varaan: lämpimyyden ja kompetenssin. Ihmisiä tai ryhmiä arvioidaan näiden piirteiden perusteella, ja käsitykset ohjaavat tunteita ja käyttäytymistä. Monesti tähän malliin liitetään ajatus siitä, että ainoa lapsi voi olla esimerkiksi erittäin älykäs, mutta sosiaalisesti etäinen toisia kohtaan.

Stereotyyppit rakentuvat kulttuurisesti, eivätkä ole pelkästään yksilöiden ajatuksista muodostuvia. Sosiaalisen konstruktivismin näkökulmasta (Berger & Luckmann, 1966) todellisuus rakentuu yhteisten merkitysten ja kielen kautta. Kyseisestä näkökulmasta tarkasteltaessa erinäiset käsitykset “normaalista perheestä” tai “hyvästä lapsuudesta” eivät välttämättä ole totuuksia, vaan kulttuurisesti ja historiallisesti rakentuneita malleja. Onkin tärkeä ymmärtää, että ainoisiin lapsiin liittyvät uskomukset ovat syntyneet ajan myötä kulttuurisessa ja yhteiskunnallisten normien kontekstissa. Näissä konteksteissa vallalla ovat usein määrätyt arvot ja ajatukset esimerkiksi perhemalleista.

2.3.1 Ainoisiin lapsiin liitetyt stereotyyppit

Ainoisiin lapsiin liitetyt stereotyyppit ovat moninaisia ja kulttuurisesti värittyneitä. Yleisesti ainoita lapsia pidetään itsekeskeisinä, hemmoteltuina, huonoina jakamaan, yksinäisinä tai jopa narsistisina (Falbo & Polit, 1986; Dufner et al., 2020). Samalla heitä saatetaan toisinaan pitää

kunnianhimoisina, itsenäisinä ja vastuullisina (Falbo, 2012). Stereotyyppiat eivät siis ole ainoastaan negatiivisia.

Sosiaalipsykologisesti monet negatiiviseksi mielletyt käsitykset liittyvät perinteiseen ajatukseen perheestä, jossa lapsuus mielletään suhteessa sisaruksiin rakentuvaksi. Tästä syystä ainoaan lapsen kohdistuu usein oletuksia, jotka korostavat puutetta tai poikkeavuutta.

Möttus, Indus ja Allik (2007) tutkivat stereotyyppien paikkansapitävyyttä vertailemalla ihmisten käsityksiä ainoista lapsista heidän todellisiin persoonallisuuspiirteisiinsä.

Tutkimuksessa huomattiin, että ihmiset pitivät ainoita lapsia hieman itsekeskeisempinä, mutta todelliset erot olivat pieniä ja usein tilastollisesti merkityksettömiä. Tulokset viittaavat siihen, että stereotyyppiat perustuvat usein mielikuviin. Myös Dufner, Back, Oehme ja Schmukle (2020), kumosivat väitteen, jossa ainoat lapset olisivat narsistisempia kuin sisaruksia omaavat.

2.3.2 Stereotyyppien pysyvyys ja vaikutukset

Ainoiden lasten tutkiminen ja niistä saadut tulokset ovat laajasti kumonnet monia stereotyyppioita. Silti monet käsitykset pitävät pintansa. Tämän ilmiö lienee tuttu aiheesta riippumatta: joskus koettu totuus säilyy ihmisten puheissa hyvin pitkään. Yksi selitys pitkään säilyneille käsityksille on stereotyyppien psykologinen ja kulttuurinen rakenne. Sosiaalisen identiteetin teorian mukaan erilaiset ryhmät, joihin ihmiset kokevat kuuluvansa, ovat keskeinen osa identiteettiä, ja siitä poikkeaminen voi altistaa erilaisuuden korostamiselle (Tajfel & Turner, 1979). Ainoana lapsena oleminen voi herättää ulkopuolisissa tarpeen kategorisoida heidät omaksi ryhmäkseen, mikä vuorostaan ylläpitää stereotyyppioita (Dufner, Back, Oehme, & Schmukle, 2020).

Stereotyyppiat voivat vaikuttaa myös yksilöihin. Jos ainoat lapset kokevat jatkuvasti olevansa erilaisia, he voivat sisäistää erilaisia ja usein negatiivisia odotuksia, mikä voi vaikuttaa esimerkiksi heidän identiteetinsä rakentumiseen. Falbo (2012) muistuttaa, että useissa tutkimuksissa ainoilla lapsilla on keskimääräistä parempi itsetunto ja vähemmän sosiaalista epävarmuutta. Tämä voi johtua siitä, että ainoat lapset saavat mahdollisesti enemmän vanhempiensa huomiota kasvaessaan.

3 Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset

3.1 Tutkimuskysymykset

Tämän kandidaatintutkielman tavoitteena on tarkastella, millaisia stereotypioita ainoisiin lapsiin liitetään ja miten käsitykset vastaavat empiirisiä tutkimustuloksia. Tutkielma pyrkii lisäämään ymmärrystä siitä, miten yksilapsisiin perheisiin ja ainoina lapsina kasvaneisiin yksilöihin kohdistuvat stereotypiat ovat rakentuneet ja muovautuneet ajan kuluessa.

Teoreettisena viitekehyksenä toimii aiempi tutkimus, joka tarkastelee ainoiden lasten kehitystä, persoonallisuuden piirteitä ja yhteiskunnallista asemaa 1900-luvun alusta nykypäivään. Historiallisesti ainoana lapsena elämistä on pidetty ongelmallisena (Hall, 1907), mutta uudempi tutkimus osoittaa, ettei ainoiden lasten kehitys eroa merkittävästi sisaruksia omaavista lapsista (Falbo & Polit, 1986; Falbo, 2012). Muun muassa näiden tutkimusten kautta voidaan tarkastella, kuinka aikaisemmat kulttuuriset ja tieteelliset näkemykset ovat muovanneet nykyisiä stereotypioita ja käsityksiä ainoista lapsista.

Lisäksi tutkielman tavoitteena on jäsentää, millä tavoin ainoisiin lapsiin liitetyt stereotypiat ilmenevät eri konteksteissa, kuten kasvatusta koskevassa keskustelussa, tutkimuskirjallisuudessa ja laajemmassa yhteiskunnallisessa puheessa. Tarkastelun kohteena eivät ole yksittäisten ainoiden lasten kokemukset sinänsä, vaan yleiset käsitykset ja oletukset, joita ainoina lapsina kasvaneisiin liitetään. Näin ollen tutkielma sijoittuu osaksi sosiaalipsykologista ja kulttuurista tutkimusperinnettä, jossa kiinnostuksen kohteena ovat ryhmiin kohdistuvat stereotypiat ja niiden seuraukset.

Tutkimuskysymykset ohjaavat tarkastelua erityisesti kahteen suuntaan. Ensinnäkin selvitetään, millaisia piirteitä ja ominaisuuksia ainoisiin lapsiin yleisesti liitetään tutkimuskirjallisuuden ja aiempien teoreettisten mallien perusteella. Toiseksi tarkastellaan, missä määrin nämä käsitykset ovat yhdenmukaisia empiiristen tutkimustulosten kanssa. Näiden kysymysten kautta pyritään hahmottamaan mahdollista ristiriitaa kulttuuristen uskomusten ja tieteellisen tiedon välillä.

Keskeisenä lähtökohtana on ajatus siitä, että stereotypiat eivät synny tyhjiössä, vaan ne rakentuvat historiallisten, yhteiskunnallisten ja tieteellisten diskurssien vuorovaikutuksessa. Ainoita lapsia koskevat käsitykset heijastelevat osaltaan aikansa perheihanteita, kasvatuksellisia normeja sekä laajempia yhteiskunnallisia arvoja. Kun perherakenteet ja

yhteiskunnalliset olosuhteet muuttuvat, myös näiden käsitysten merkitykset voivat muuttua, vaikka itse stereotyypit säilyisivätkin pitkään muuttumattomina.

Tutkielma on luonteeltaan kirjallisuuskatsaus, ja sen aineistona käytetään kansainvälistä ja kotimaista tutkimuskirjallisuutta. Tavoitteena ei ole tuottaa uutta empiiristä aineistoa, vaan analysoida ja jäsentää olemassa olevaa tutkimustietoa kriittisesti. Tämä mahdollistaa kokonaiskuvan muodostamisen siitä, miten ainoita lapsia koskeva tutkimus on kehittynyt ja millaisia johtopäätöksiä sen pohjalta voidaan tehdä nyky-yhteiskunnassa.

Kokonaisuudessaan tutkielman tavoitteena on tarjota tasapainoinen ja tutkimukseen nojaava näkökulma ainoihin lapsiin liitettyihin stereotyyppioihin sekä lisätä ymmärrystä siitä, miten nämä käsitykset vaikuttavat tapaan, jolla perheitä ja lapsuutta yhteiskunnassa hahmotetaan.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Miten ainoisiin lapsiin liitetyt stereotyypit ovat muuttuneet 1900-luvulta 2020-luvulle?
2. Missä määrin nämä käsitykset vastaavat empiirisiä tutkimustuloksia?

3.2 Menetelmät

Tässä tutkielmassa tarkastelen ainoisiin lapsiin liittyviä stereotypioita kirjallisuuskatsauksen avulla. Kirjallisuuskatsaus on tutkimusmenetelmä, jonka avulla olemassa olevaa tutkimustietoa voidaan koota, arvioida ja tulkita (Tuomi & Sarajärvi, 2018).

Kirjallisuuskatsaus soveltuu erityisesti tilanteisiin, joissa tavoitteena ei ole tuottaa uutta empiiristä aineistoa, vaan analysoida ja yhdistää olemassaolevaa tutkimustietoa.

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan tutkia, millaisia stereotypioita ainoisiin lapsiin liitetään ja miten nämä käsitykset suhteutuvat empiirisiin tutkimustuloksiin. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus luo myös mahdollisuuden hyödyntää monipuolista aineistoa.

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen lisäksi hyödynnän tutkielmassani integroivaa lähestymistapaa. Integroivan lähestymistavan avulla on mahdollisuus koota yhteen tietoa tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman laajasti, jotta eri tutkimusmenetelmien ja näkökulmien tuloksia voidaan vertailla ja yhdistää toisiinsa (Salminen, 2011). Integroiva lähestymistapa mahdollistaa monialaisen, teoreettisen ja empiirisen aineiston hyödyntämisen.

3.3 Aineisto

Tutkimusaineistoni koostuu vertaisarvioiduista tutkimusartikkeleista, jotka käsittelevät ainoisiin lapsiin liittyviä stereotypioita sekä heidän sosiaalisia ja psykologisia piirteitään. Aiheeseen liittyvän tutkimuksen rajallisuus muokkasi aineiston valintaa merkittävästi. Aineistossa keskityttiin artikkeleihin, jotka tarjoavat mahdollisimman monipuolisen kuvan ainoiden lasten kokemuksista sekä käsityksistä, joita ainoiden lapsien piirteisiin liitetään.

Aineisto on rajallinen, sillä tutkimukset keskittyvät pääosin länsimaihin ja kiinalaiseen kontekstiin. Muiden kulttuurien näkökulmat eivät ole yhtä laajasti edustettuina. Lisäksi aineisto sisältää sekä määrällisiä että laadullisia tutkimuksia, mikä tuo metodologisia eroja ja vaikuttaa tulosten vertailtavuuteen.

Valitsin aineistoksi tutkimuksia, jotka edustavat psykologian, sosiaalipsykologian, sosiologian ja kulttuurintutkimuksen näkökulmia. Näin sain mahdollisuuden tarkastella stereotypioita sekä yksilöllisestä että kulttuurisesta näkökulmasta.

Falbo (2012) ja Falbo & Polit (1986) luovat modernin ja historiallisen yleiskuvan ainoiden lasten tutkimuksesta. Ne kokoavat aiempia tutkimustuloksia ja teoreettisia näkemyksiä, ja

auttavat hahmottamaan, millaisia stereotypioita ainoisiin lapsiin on liitetty. Möttus, Indus ja Allik (2007) sekä Dufner, Back, Oehme ja Schmukle (2020) puolestaan tarkastelevat stereotyyppien paikkansapitävyyttä ja osoittavat, että monet yleiset käsitykset eivät välttämättä pidä paikkaansa. Schwartz & Taris (2021) lisäävät aineistoon arvonäkökulman, tutkien ainoiden lasten arvoja ja persoonallisuuden piirteitä.

Tilastollista ja teoreettista näkökulmaa perhedynamiikkaan tarjoaa Blake (1981), kun taas Cameron, Erkal, Gangadharan ja Meng (2013), Wang, Cai ja Gu (2013) sekä Hesketh, Lu ja Xing (2005) tuovat aineistoon kulttuurisen ja käyttäytymistieteellisen näkökulman Kiinan yhden lapsen politiikan kontekstissa. Esping-Andersen (2016) täydentää aineistoa laajemmalla yhteiskuntatieteellisellä ja kulttuurisella kontekstilla, mahdollistaen ainoiden lasten aseman ymmärtämisen myös länsimaisissa perheissä.

Aineiston hakeminen tapahtui käyttäen englanninkielisiä hakusanoja, kuten *only child*, *only child stereotypes*, *one-child families*, and *China one-child policy*. Hakuprosessi kohdistettiin Volteriin ja Google Scholariin, jotka kattavat laajasti monitieteellistä tutkimusta psykologian, sosiaalipsykologian, sosiologian ja kulttuurintutkimuksen aloilta.

Yhteenvedon voidaan todeta, että valittu aineisto mahdollistaa ainoisiin lapsiin liittyvien stereotyyppien tarkastelun monipuolisesti ja tarjoaa mahdollisuuden yksittäisten tutkimusten kriittiselle tarkastelulle ja yhdistämiselle toisiinsa. Tutkimukset edustavat kansainvälisiä ja kulttuurisidonnaisia näkökulmia, mikä luo kokonaisvaltaisen ja moniulotteisen kuvan tutkimuskentästä.

4 Tulokset

4.1 Stereotyyppien historiallinen muutos

Varhaisimmat, 1900-luvun alussa muodostuneet stereotyypit ainoista lapsista perustuivat pääosin aikakauden psykologisiin ja kasvatuksellisiin oletuksiin, joissa sisarusten läsnäolo koettiin sosiaalisen kehityksen edellytykseksi (Hall, 1907). Falbo ja Polit (1986) osoittavat, että varhaiset väitteet, kuten ainoiden lasten sosiaaliset taidot ja taipumus itsekkyyteen, perustuivat tapausesimerkkeihin ja kulttuurisiin odotuksiin, eivät kontrolloituihin tutkimuksiin.

Tutkimusten perusteella voidaan todeta, että varhaiset stereotyypit syntyivät merkittävästi heikommin empiirisesti perustellusta tutkimuksesta kuin myöhemmät käsitykset (Falbo & Polit, 1986). Esimerkiksi väitteet ainoiden lasten heikoista sosiaalisista taidoista tai taipumuksesta yliherkkyyteen eivät olleet seurausta kontrolloiduista tutkimusasetelmista, vaan kulttuurisista odotuksista ja yhteiskunnallisista normeista, joiden mukaan sisarus oli sosiaalisen kehityksen edellytys (Falbo & Polit, 1986).

Stereotyyppien muutos ajoittuu 1960–1980-lukujen väliselle ajalle. Tuolloin perhetutkimuksen metodologinen kehitys mahdollisti laajempiin aineistoihin perustuvan vertailun ainoiden lasten ja sisarusparien omaavien lasten välillä. Blake (1981) osoitti väestötutkimuksen perusteella, ettei sisaruslukumäärän ja persoonallisuuden kehityksen välillä ole selkeää tai johdonmukaista yhteyttä. Kyseinen tulos kumosi ajatuksen, että sisarusten lukumäärä itsessään määrittäisi kehitystä (Blake, 1981).

Falbo ja Politin (1986) meta-analyysi vahvisti muutoksen. Heidän analysoimistaan sadoista tutkimuksista ei löytynyt johdonmukaista näyttöä siitä, että ainoat lapset olisivat muita itsekeskeisempiä, emotionaalisesti epäkypsiä tai sosiaalisesti heikompia (Falbo & Polit, 1986). Vuosikymmeniä valloilla olleet stereotyypit menettivät näin ollen tieteellistä perustaansa. Kyseisen ajanjakson tutkimuksissa tunnistettiin myös se, että ainoisiin lapsiin liitetyt käsitykset olivat niin syvälle juurtuneita, että ne säilyivät yleisessä keskustelussa siitä huolimatta, että tutkimusnäyttö osoitti väitteet kyseenalaisiksi (Falbo & Polit, 1986).

Tutkimusmetodologisen kehityksen myötä stereotyyppien perustunut ajattelu alkoi jäädä taustalle, ja tutkimuksissa korostui kontekstin ymmärtäminen yksilön kehityksessä (Falbo &

Polit, 1986). Tutkimusaineisto osoittaa, että 1980-luku toimi käännekohtana, jonka jälkeen ainoita lapsia ei enää pidetty tieteen alalla pelkästään poikkeuksina, vaan osana perherakenteiden monimuotoisuutta (Blake, 1981; Falbo & Polit, 1986).

4.1.1 2000-luku ja kulttuuriset kontekstit

2000-luvun tutkimus tuki 1980-luvun havaintoja ainoista lapsista, mutta stereotypiat pitivät silti pintansa. Yksi merkittävistä havainnoista oli se, että stereotypiat säilyivät edelleen kulttuurisessa keskustelussa, vaikka tutkimus oli kumonnut niiden todenperäisyyden (Möttus, Indus & Allik, 2007; Dufner, Back, Oehme & Schmukle, 2020). Tutkimuksissa huomattiin, että yleiset asenteet eivät vastanneet tutkimusnäyttöä. Stereotyyppiset käsitykset elivät tiukasti populaarikulttuurissa ja arkiajattelussa.

Möttus, Indus ja Allik (2007) havaitsivat tutkimuksissaan, että ainoita lapsia pidettiin edelleen itsekkäämpinä ja sosiaalisesti kyvyttömämpinä kuin sisaruksia omaavia lapsia, vaikka heidän tutkimustensa mukaan ainoiden lasten ja sisaruksia omaavien persoonallisuuspiirteet eivät tue tätä käsitystä. Dufner, Back, Oehme ja Schmukle (2020) osoittivat lisäksi, ettei ainoiden lasten narsismissa ole systemaattisia eroja, vaikka narsismista on tullut yksi keskeisimmistä nykyajan stereotypioista koskien ainoita lapsia.

2000-luvun tutkimus korosti perherakenteiden muutosta laajemmissa yhteiskunnallisissa konteksteissa. Esping-Andersenin (2016) mukaan yksilapsisten perheiden määrän kasvu ja individualistisempien perhearvojen vahvistuminen ovat normalisoineet yhden lapsen perheitä erityisesti länsimaissa. Aineisto osoittaa, että tämä kehitys on vaikuttanut myös stereotypioiden lieventymiseen, sillä yhden lapsen perheet eivät enää näyttäyty poikkeuksellisina vaan yhtenä perhemallina.

Kiinan yhden lapsen politiikka (1979–2015) muodostaa kontekstin, jossa stereotypiat ovat saaneet uudenlaisia merkityksiä. Hesketh, Lu ja Xing (2005) osoittavat, että ainoina lapsina kasvaminen ei ollut yksilöllinen valinta vaan politiikan ja sääntelyn tulos. Kyseinen sääntely johti aiempien stereotypioiden vahvistumiseen sekä uusien kehitykseen, kuten oletuksiin ainoiden lasten riskinottamisen tai kilpailukyvyn puutteesta.

Cameron, Erkal, Gangadharan ja Meng (2013) osoittivat, että Kiinan ainoihin lapsiin liitetyt stereotypiat eivät kuitenkaan vastaa tutkimustuloksia. Esimerkiksi riskinottoon tai

sosiaaliseen käyttäytymiseen liitetyt väitteet osoittautuivat vähintään yhtä perustelemattomiksi kuin länsimaisissa.

4.2 Stereotypiat suhteessa empiirisiin tutkimustuloksiin

Yksi varhaisimmista ja sitkeimmistä stereotyyppioista on oletus, että ainoat lapset ovat muita itsekeskeisempiä, hemmotellumpia ja huonompia jakamaan huomiota ja resursseja (Falbo & Polit, 1986). Tämä käsitys liittyy ajatukseen siitä, että yksin kasvaessaan lapsi ei altistu päivittäisille neuvottelu- ja konfliktitilanteille, jotka sisarusten kanssa olettaen tulee automaattisesti (Falbo & Polit, 1986).

Empiirinen tutkimus ei kuitenkaan tue näitä väitteitä. Falbo ja Polit (1986) osoittavat laajan meta-analyysinsa perusteella, että käyttäytymisen ja empatian tasot eivät eroa merkittävästi ainoiden lasten ja sisarusten kanssa kasvaneiden välillä. Tutkimus osoittaa, että itsekkyyttä ja hemmottelua koskevat oletukset eivät perustu mitattavissa oleviin käyttäytymiseroihin (Falbo & Polit, 1986). Samansuuntaisesti Möttö, Indus ja Allik (2007) havaitsivat, että ainoihin lapsiin liitetyt persoonallisuusoletukset ovat huomattavasti voimakkaampia kuin todelliset erot persoonallisuuspiirteissä. Tutkimus osoitti, että ihmisten mielikuvat ainoiden lasten itsekkyydestä tai sosiaalisesta kanssakäymisestä eivät vastanneet havaintoja esimerkiksi tunnollisuuden tai sovinnollisuuden osa-alueilla (Möttö, Indus & Allik, 2007).

Myös sosiaalisten taitojen osalta stereotypiat osoittautuvat liioitelluiksi. Oletus, jonka mukaan sisarukset tarjoavat välttämättömän ympäristön vuorovaikutus- ja konfliktinhallintataitojen kehittymiselle, ei saa tukea empiirisestä aineistosta. Blake (1981) korostaa, että sosiaalisten taitojen kehitykseen vaikuttavat lukuisat ympäristötekijät, kuten vanhempien kasvatuskäytännöt, varhaiskasvatus, kouluympäristö ja ystävyys-suhteet. Edellä mainituilla tekijöillä on suurempi merkitys kehitykseen kuin sisarusten lukumäärällä (Blake, 1981).

Tutkimusten mukaan kulttuurisissa konteksteissa voidaan havaita eroavaisuuksia sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, mutta nämä erot ovat marginaalisia ja vahvasti kontekstisidonnaisia. Wang, Cai ja Gu (2013) raportoivat Kiinan aineistossa pieniä poikkeamia esimerkiksi sosiaalisesta aloitteellisuudesta, mutta erot eivät olleet tilastollisesti merkittäviä eivätkä näin ollen tulkittavissa ainoiden lasten ominaispiirteiksi (Wang, Cai & Gu, 2013).

Narsismi on yksi keskeisimmistä ainoihin lapsiin yhdistetyistä stereotyyppioista. Sitä perustellaan oletuksella, että yksin kasvanut lapsi on saanut äärimmäisen paljon huomiota ja kontrollia vanhemmiltaan. Dufner, Back, Oehme ja Schmukle (2020) kumoavat kuitenkin kyseisen väitteen laajaan väestöaineistoon perustuvalla tutkimuksellaan. Heidän mukaansa ainoiden lasten narsismin tasot eivät ole korkeampia kuin sisaruksia omaavien, ja tutkimus

osoittaa myös, että narsismin kehittyminen liittyy ensisijaisesti ympäristötekijöihin, kuten vanhemmuuteen ja kasvatustapoihin (Dufner, Back, Oehme & Schmukle, 2020).

Arvomaailmaan ja persoonallisuuteen liittyvien stereotyyppien suhteen Schwartz ja Taris (2021) osoittavat, ettei ainoilla lapsilla ole merkittävästi poikkeavia arvoja verrattuna sisaruksia omaaviin lapsiin. Marginaaliset erot tietyissä yksilöllisyyttä korostavissa arvoissa ovat enemmän kulttuurisesti ja sosiaalisesti rakentuneita kuin sisarusten puuttumiseen liittyviä (Schwartz & Taris, 2021). Joten persoonallisuutta koskevat stereotyypit ovat tutkimusten perusteella kokonaisuudessaan heikosti todellisuutta vastaavia.

Yhteenvedon voidaan todeta, että sosiaaliseen käyttäytymiseen, itsekkyyteen, narsismiin ja persoonallisuuteen liittyvät stereotyypit ovat huomattavasti voimakkaampia kulttuurisessa keskustelussa kuin todellisuudessa. Empiirinen tutkimus ei tue käsitystä siitä, että sisarusten puuttuminen johtaisi systemaattisiin kehityksellisiin eroihin ainoiden lasten ja sisaruksia omaavien välillä (Falbo & Polit, 1986; Möttö, Indus & Allik, 2007; Blake, 1981; Wang, Cai & Gu, 2013; Dufner, Back, Oehme & Schmukle, 2020; Schwartz & Taris, 2021).

4.3 Stereotyypit kognitiivisissa taidoissa ja akateemisissa saavutuksissa

Toinen keskeinen alue, jolla stereotyypit eroavat empiirisestä tutkimusnäytöstä, liittyy kognitiivisiin taitoihin ja akateemisiin saavutuksiin. Suurin osa ainoisiin lapsiin liittyvistä stereotyypeistä on negatiiviseksi miellettyjä. Aineistossa esiintyy kuitenkin myös positiivisia oletuksia ainoiden lapsiin liittyen. Yksi tällainen stereotyyppi on, että ainoat lapset menestyvät koulussa muita paremmin, sillä he saavat vanhemmiltaan enemmän ajallisia ja taloudellisia resursseja (Falbo, 2012). Empiirinen tutkimus tarjoaa tälle väitteelle osittaista tukea, mutta ei vahvista käsitystä ainoiden lasten synnynnäisestä tai persoonallisuuteen liittyvästä ylivoimaisuudesta (Falbo, 2012).

Falbo (2012) osoittaa tutkimuksessaan, että ainoiden lasten lievästi korkeammat akateemiset suoritukset selittyvät pääosin vanhempien resurssien kohdentumisella. Yksilapsisissa perheissä kaikki resurssit kohdistuvat yhteen lapseen. Resursseilla tarkoitetaan esimerkiksi aikaa, rahaa ja emotionaalista tukea. Tästä johtuen ainoa lapsi saa enemmän tukea koulunkäyntiinsä ja oppimiseensa (Falbo, 2012). Tutkimusten perusteella tällaiset erot ovat pieniä ja selittyvät ennemmin ympäristötekijöillä, kuin sisarusten lukumäärällä. (Falbo, 2012).

Kognitiivisten taitojen osalta aineistossa ei löydy näyttöä systemaattisista eroista. Esimerkiksi älykkyyden, työmuistin tai kognitiivisen joustavuuden osa-alueilla eroja ei löytynyt merkittävästi (Falbo, 2012). Aineiston perusteella voidaankin todeta, että stereotypiat ainoiden lasten erityisistä kognitiivisista tai akateemisista kyvyistä perustuvat pääosin ulkoisiin havaintoihin perheiden ajankäytöstä ja kasvatuskäytännöistä, eivät lapsen yksilöllisiin ominaisuuksiin (Falbo, 2012).

Kulttuurisesti syntyneet käsitykset kiinalaisten ainoiden lasten oletetusta akateemisesta erinomaisuudesta osoittautuvat aineiston perusteella sosiaalisen ympäristön ja koulutuspoliittisten rakenteiden seuraukseksi, ei sisarusten määrään liittyväksi tekijäksi (Cameron, Erkal, Gangadharan & Meng, 2013; Wang, Cai & Gu, 2013). Kiinan aineistossa Cameron, Erkal, Gangadharan ja Meng (2013) sekä Wang, Cai ja Gu (2013) korostavat, että erot akateemisessa suoriutumisessa ja sosiaalisessa käyttäytymisessä ovat tiukasti sidoksissa koulutusjärjestelmään ja perherakenteisiin, eivät yksin lapsena kasvamiseen.

Yhteenvedona aineisto osoittaa, että kognitiivisiin taitoihin ja akateemiseen menestykseen liittyvät stereotypiat ovat usein joko liioiteltuja tai virheellisiä. Ainoilla lapsilla voi esiintyä pieniä akateemisia kykyjä enemmän kuin sisaruksia omaavilla, nämä eivät johdu sisarusten puuttumisesta vaan ympäristötekijöistä, kuten resurssien kohdentumisesta (Falbo, 2012; Schwartz & Taris, 2021; Cameron, Erkal, Gangadharan & Meng, 2013; Wang, Cai & Gu, 2013). Tutkimus ei tue laajempaa käsitystä siitä, että ainoat lapset muodostaisivat selvästi erottuvan ryhmän kognitiivisten ja akateemisten liittyvien piirteiden osalta (Falbo, 2012; Schwartz & Taris, 2021).

5 Johtopäätökset

Tämän kandidaatintutkielman tarkoituksena oli tarkastella, millaisia stereotyyppioita ainoisiin lapsiin liitetään ja miten nämä käsitykset ovat muuttuneet 1900-luvulta nykypäivään. Lisäksi tavoitteena oli selvittää, missä määrin stereotyyppiat vastaavat empiirisiä tutkimustuloksia.

Tarkastelu nojasi laajaan teoreettiseen ja empiiriseen tutkimukseen, joka käsittelee ainoiden lasten psykologisia piirteitä, sosiaalista kehitystä ja yhteiskunnallista asemaa (Falbo & Polit, 1986; Blake, 1989; Paul, 1998). Taustaoletuksena oli, että ainoisiin lapsiin liitettyt käsitykset eivät välttämättä perustu tieteelliseen näyttöön, vaan muodostuvat kulttuurisista normeista ja historiallisesti rakentuneista ihanteista.

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta kaksi keskeistä kokonaisuutta. Ensinnäkin stereotyyppiat ovat kehittyneet ja muuttuneet merkittävästi viimeisen vuosisadan aikana. Varhaiset käsitykset 1900-luvun alusta kuvastivat aikansa psykologisia ja kulttuurisia oletuksia, joiden mukaan sisarusten puuttuminen nähtiin kasvua ja kehitystä vahingoittavana tekijänä (Gibbs, 1960; Powell, 1980). 1980-luvulta alkaen tutkimus on kuitenkin johdonmukaisesti osoittanut, että valtaosa näistä käsityksistä on perusteettomia (Falbo & Polit, 1986; Blake, 1989).

Toiseksi tutkimus osoittaa selvästi, että ainoihin lapsiin liitetty stereotyyppiat – kuten itsekkyyks, heikommat sosiaaliset taidot, narsismi tai poikkeavat persoonallisuuspiirteet – eivät vastaa empiiristä näyttöä (Polit & Falbo, 1987; Paul, 1998). Tutkimusten valossa ainoat lapset eivät poikke merkittävästi sisaruksista omaavista lapsista, ja havaitut pienet erot selittyvät lähes poikkeuksetta ympäristötekijöillä, kuten vanhempien resurssien kohdentumisella, kulttuurisilla käytännöillä tai koulutusjärjestelmillä (Falbo, 2012).

Tulokset asettuvat hyvin osaksi sosiaalipsykologista ja kulttuurista viitekehystä. Stereotyyppioiden synty ja ylläpito ovat linjassa sosiaalisen identiteetin teorian kanssa: ihmiset kategorisoivat toisiaan ryhmiin, ja ryhmäjaot vahvistuvat erityisesti tilanteissa, joissa jokin ryhmä koetaan normista poikkeavaksi (Tajfel & Turner, 1979). Ainoat lapset on historiassa nähty poikkeamana ihanteellisesta monilapsisesta perheestä, mikä on tarjonnut otollisen maaperän stereotyyppioiden kehittymiselle.

Stereotype content model korostaa stereotyyppioiden rakentumista lämpimyyden ja kompetenssin dimensioihin. Aineiston perusteella ainoat lapset on kulttuurisesti sijoitettu

näihin ulottuvuuksiin vaihtelevasti: toisinaan heitä on kuvattu kyvykkäiksi mutta sosiaalisesti etäisiksi, toisinaan taas passiivisiksi ja hemmotelluiksi (Fiske ym., 2002). Empiirinen tutkimus kuitenkin kumoaa käsityksen systemaattisista eroista. Tätä voidaan tulkita sosiaalisen konstruktivismin kautta: stereotyyppit rakentuvat kulttuurisissa käytännöissä ja säilyvät yhteisessä mielikuvistossa, vaikka tieteellinen tutkimus osoittaa ne virheellisiksi (Falbo & Polit, 1986).

Tuloksia voidaan tulkita kolmella tasolla. Ensinnäkin stereotyyppien pysyvyys viittaa siihen, että kulttuurisesti rakentuneet käsitykset ovat huomattavan vastustuskykyisiä muutokselle. Vaikka tutkimus on jo vuosikymmeniä osoittanut, etteivät ainoat lapset poikkea merkittävästi muista, stereotyyppit elävät vahvoina arjen keskusteluissa ja populaarikulttuurissa (Paul, 1998). Tämä kertoo siitä, että stereotyyppien ylläpitäminen palvelee tiettyjä sosiaalisia funktioita – ne jäsentävät perhe- ja lapsuuskäsityksiä ja ylläpitävät kulttuurisia ideaaleja.

Toiseksi tulokset osoittavat, että ainoana lapsena kasvaminen ei itsessään määritä lapsen persoonallisuutta tai sosiaalisia taitoja. Yksilön kehitykseen vaikuttaa joukko muita tekijöitä, kuten vanhempien kasvatustavat, sosioekonominen asema, varhaiskasvatus ja vertaissuhteet (Falbo, 2012). Tämä vahvistaa käsitystä siitä, että perherakenteen yksittäinen piirre – sisarusten olemassaolo tai puuttuminen – ei ole ratkaiseva lapsen kehityksen kannalta.

Kolmanneksi tutkimus paljastaa, että kulttuuriset kontekstit voivat muovata käsityksiä ainoista lapsista eri tavoin. Kiinan yhden lapsen politiikan kontekstissa stereotyyppoihin liittyy poliittisesti ja historiallisesti latautuneita merkityksiä, mutta siltikään niitä ei voida perustella empiirisellä tutkimusnäytöllä (Falbo & Poston, 1993). Kyseinen havainto korostaa sitä, että stereotyyppit eivät heijasta yksilöitä, vaan yhteiskunnallisen tilanteen rakentamia mielikuvia.

Tutkielman vahvuutena on laaja ja monialainen teoreettinen tarkastelu, joka yhdistää sosiaalipsykologian, sosiologian ja kulttuurintutkimuksen näkökulmia. Integroiva lähestymistapa tarjoaa kokonaisvaltaisen kuvan stereotyyppien kehityksestä ja niiden suhteesta empiiriseen tutkimukseen. Lisäksi tutkielma hyödyntää tuoretta kansainvälistä tutkimusta, joka mahdollistaa ajantasaisen tarkastelun.

Rajoituksia syntyy kuitenkin useasta tekijästä. Aineisto painottuu länsimaisiin ja kiinalaisiin konteksteihin, jolloin muut kulttuurit jäävät vähemmälle huomiolle. Tämä rajoittaa johtopäätösten yleistettävyyttä. Lisäksi kirjallisuuskatsauksessa käytetty aineisto perustuu julkaistuihin tutkimuksiin, jolloin mahdollista julkaisu- tai valikoitumisharhaa ei voida täysin

poissulkea. Myös se, ettei tutkielma sisällä alkuperäistä empiiristä aineistoa, rajaa mahdollisuutta arvioida käsitysten tämänhetkistä kulttuurista ilmenemistä esimerkiksi suomalaisessa kontekstissa.

Jatkotutkimuksessa olisi hyödyllistä tarkastella stereotyyppien vaikutuksia nykyhetkessä esimerkiksi laadullisten menetelmien avulla. Kiinnostavaa olisi myös selvittää, miten perheen koon muutokset ja väestörakenteen kehitys vaikuttavat ainoisiin lapsiin liitettyihin asenteisiin. Erityisen tärkeä tutkimusalue olisi se, miten itse ainoina lapsina kasvaneet kokevat stereotyyppit ja vaikuttavatko ne heidän identiteettinsä rakentumiseen (Falbo, 2012; Paul, 1998).

Tämän tutkielman perusteella ainoisiin lapsiin liitetyt stereotyyppit ovat vahvasti kulttuurisesti rakentuneita ja historiallisesti juurtuneita käsityksiä, jotka eivät vastaa empiiristä tutkimusnäyttöä. Lähes kaikki keskeiset stereotyyppit – itsekkyyks, narsismi, sosiaalisten taitojen puute tai epätavalliset persoonallisuuspiirteet – ovat tutkimuksen perusteella liioiteltuja tai virheellisiä. Ainoa lapsi ei näin ollen ole kehityksellinen poikkeus, vaan yksi monista perherakenteiden muodoista, joka heijastaa yhteiskunnallisia muutoksia ja yksilöllisiä valintoja.

Laajemmassa yhteiskunnallisessa keskustelussa stereotyyppien purkaminen on tärkeää, sillä ne vaikuttavat asenteisiin, perhevalintoihin ja käsityksiin siitä, millainen perhe nähdään ”normaalina”. Tutkimus osoittaa, että perheiden monimuotoisuus ei uhkaa lapsen kehitystä, vaan voi päinvastoin rikastuttaa käsitystä siitä, että hyvinvoiva lapsuus voi rakentua monella tavalla. Lopulta voidaan todeta, että ainoaan lapseen liitetyt uskomukset kertovat enemmän yhteiskunnasta ja sen arvoista kuin itse lapsista – ja juuri siksi niiden kriittinen tarkastelu on tärkeämpää kuin koskaan.

Lähteet

Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Addison-Wesley.

Berger, P. L., & Luckmann, T. (1966). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. Doubleday.

Blake, J. (1981). Family size and the quality of children. *Demography*, *18*(4), 421–442. <https://doi.org/10.2307/2060941>

Blake, J. (1989). *Family size and achievement*. University of California Press.

Cameron, L., Erkal, N., Gangadharan, L., & Meng, X. (2013). Little emperors: Behavioral impacts of China's one-child policy. *Science*, *339*(6122), 953–957. <https://doi.org/10.1126/science.1230221>

Dufner, M., Back, M. D., Oehme, F., & Schmukle, S. C. (2020). The end of a stereotype: Only children are not more narcissistic than people with siblings. *Social Psychological and Personality Science*, *11*(3), 416–424. <https://doi.org/10.1177/1948550619865058>

Downey, D. B. (2001). Number of siblings and intellectual development: The resource dilution explanation. *American Psychologist*, *56*(6–7), 497–504. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.56.6-7.497>

Esping-Andersen, G. (2016). *Families in the 21st century*. Edward Elgar Publishing.

Falbo, T. (2012). Only children: An updated review. *Journal of Individual Psychology*, *68*(1), 38–49.

Falbo, T., & Polit, D. F. (1986). Quantitative review of the only child literature: Research evidence and theory development. *Psychological Bulletin*, *100*(2), 176–189. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.100.2.176>

Falbo, T., & Poston, D. L. (1993). The academic, personality, and physical outcomes of only children in China. *Child Development*, *64*(1), 18–35.

Feng, W., Cai, Y., & Gu, B. (2012). Population, policy, and politics: How will history judge China's one-child policy? *Population and Development Review*, *38*(1), 115–129. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2012.00455.x>

Fiske, S. T., Cuddy, A. J. C., Glick, P., & Xu, J. (2002). A model of (often mixed) stereotype content: Competence and warmth respectively follow from perceived status and competition. *Journal of Personality and Social Psychology*, *82*(6), 878–902. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.82.6.878>

Gibbs, J. T. (1960). Psychological characteristics of only children. *Journal of Genetic Psychology*, *96*(1), 123–130.

Hall, G. S. (1907). *Adolescence: Its psychology and its relations to physiology, anthropology, sociology, sex, crime, religion, and education*. D. Appleton & Company.

- Healthline. (2023). Only child syndrome – myths and facts. <https://www.healthline.com>
- Hesketh, T., Lu, L., & Xing, Z. W. (2005). The effect of China's one-child family policy after 25 years. *New England Journal of Medicine*, 353(11), 1171–1176. <https://doi.org/10.1056/NEJMhpr051833>
- International Monetary Fund. (2022). The new economics of fertility. *Finance & Development*, 59(3). <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/022/0059/003/article-A020-en.xml>
- Jalovaara, M., & Fasang, A. E. (2020). Childbearing patterns among Finnish women born 1960–1980: Continuities and changes. *European Sociological Review*, 36(5), 731–747. <https://doi.org/10.1093/esr/jcaa012>
- Lippmann, W. (1922). *Public opinion*. Harcourt, Brace.
- Möttus, R., Indus, K., & Allik, J. (2007). Accuracy of only children stereotype. *European Journal of Personality*, 21(3), 239–257. <https://doi.org/10.1002/per.616>
- Schwartz, S. H., & Taris, T. W. (2021). The values of only children. *Journal of Research in Personality*, 94, 104155. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2021.104155>
- Silva, E. B. (2020). Family, change and social theory. *Sociology Compass*, 14(3), e12768. <https://doi.org/10.1111/soc4.12768>
- Sobotka, T., Brzozowska, Z., Muttarak, R., Zeman, K., & Éltető, A. (2020). European fertility trends and patterns: Overview and challenges. *Population Europe*. <https://population-europe.eu>
- Suomenmaa. (2024). Ovatko stereotypiat ainoista lapsista totta? <https://www.suomenmaa.fi>
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33–47). Brooks/Cole.
- Tilastokeskus. (n.d.). Syntyvyyden kehitys Suomessa. <https://www.stat.fi>
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (8. painos). Tammi.
- Wang, F., Cai, Y., & Gu, B. (2013). Population, policy, and politics: The impact of China's one-child policy. *Annual Review of Sociology*, 39, 451–468. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-071312-145001>

Liitteet

Liite 1. Aineisto

Blake, J. (1981). Family size and the quality of children. *Demography*, *18*(4), 421–442. <https://doi.org/10.2307/2060947>

Cameron, L., Erkal, N., Gangadharan, L., & Meng, X. (2013). Little emperors: Behavioral impacts of China's one-child policy. *Science*, *339*(6122), 953–957. <https://doi.org/10.1126/science.1231704>

Dufner, M., Back, M. D., Oehme, K., & Schmukle, S. C. (2020). Only children and personality: Dispelling stereotypes. *Journal of Personality*, *88*(5), 1005–1021. <https://doi.org/10.1111/jopy.12553>

Esping-Andersen, G. (2016). *Families in the 21st century: Trends and challenges*. Oxford University Press.

Falbo, T. (2012). The academic, personality, and social development of only children. *Current Directions in Psychological Science*, *21*(2), 112–116. <https://doi.org/10.1177/0963721412438309>

Falbo, T., & Polit, D. F. (1986). Quantitative review of the only child literature: Research evidence and theory development. *Psychological Bulletin*, *100*(2), 176–189. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.100.2.176>

Hesketh, T., Lu, L., & Xing, Z. W. (2005). The effect of China's one-child family policy after 25 years. *New England Journal of Medicine*, *353*(11), 1171–1176. <https://doi.org/10.1056/NEJMhpr051833>

Mõttus, R., Indus, U., & Allik, J. (2007). Do only children differ from children with siblings? A personality study. *Journal of Research in Personality*, *41*(5), 1029–1040. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2006.11.002>

Schwartz, S. H., & Taris, T. W. (2021). Values and personality traits of only children. *Journal of Personality*, *89*(3), 537–552. <https://doi.org/10.1111/jopy.12611>

Wang, F., Cai, Y., & Gu, B. (2013). Population, policy, and politics: The impact of China's one-child policy. *Annual Review of Sociology*, *39*, 451–468. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-071312-145001>